

Uttalelsen nedenfor inngår som del av publiseringen på internett av "Om Stortingets behandling av barnevernsspørsmål i 1995-96".

Nettadresse:

<https://www.mhskanland.net/page47/MHS-Barnevernet-Stortinget-1995-96/index.html>

22. april 1996

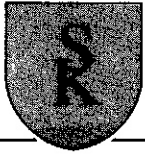
Sverre Kvilhaug

Advokat (norsk)

Engasjert i forvaltningsspørsmål og i barnevernsspørsmål spesielt, både for klienter og som generelt samfunnsengasjement.

Flere avisartikler om emnet.

*

KOPI

Knarvik, den 1. mars 1996

Fremskrittspartiets stortingsgruppe
Stortinget
0026 OSLO

UTTALELSE TIL DOKUMENT NR. 8:17 (1995-96)

Jeg er fra annet hold blitt oppfordret til å uttale meg om Dokument 8: Barnevern i tillitskrise, som Fremskrittspartiet har lagt fram for Stortinget ved sosialkomiteen. Da jeg er meget opptatt av barnevernsspørsmål og til dels arbeider med slike spørsmål, uttaler jeg meg gjerne selv om jeg ellers ikke deler Fremskrittspartiets politiske syn.

La meg først si at det er prisverdig at noen tar initiativet til at barnevernloven blir tatt opp til revisjon. Det haster med å legge forholdene til rette for å kunne tilbakeføre barn til familien, og det haster med å forhindre at flere barn unødvendig blir fjernet fra hjemmet.

Jeg må nok dessverre si at etter min vurdering er den medisinen utkastet foreskriver, ikke tilstrekkelig til å gi de helt nødvendige forbedringer av barnevernet. Det må først og fremst fundamentale forandringer til når det gjelder lovtekstens kriterier for omsorgsovertakelse og for tilbakeføring til hjemmet. Det framstår som noe uklart hva som konkret ligger i forslaget pkt. 2 vedrørende dette,

Når det i pkt. 1.2. uttales at det "råder stor allmenn enighet om grunnprinsippene i den nye barnevernloven", og at det som man vil ta opp først og fremst, er spørsmål om loven blir praktisert etter intensjonene, er jeg derfor redd for at man ikke vil oppnå

noen vesentlige realitetsendringer ved et lovforslag.

Situasjonen er den at vilkårene for omsorgsovertakelse i barnevernloven av 17.7.92 § 4 - 12 etter sin tekst, om kanskje ikke etter intensjonene, er så vidtgående at de i praksis stadig medfører at barn og familier uten rimelig grunn blir utsatt for at barnevernet krever omsorgsovertakelse og får medhold i det. Det er min vurdering at man får ingen vesentlig og stadig forbedring av barnevernet uten at vilkårene for omsorgsovertakelse strammes inn og gjøres mer konkrete direkte i lovteksten. Konkret har jeg i tankene 4 - 12 første ledd bokstav a og d, og jeg er også noe i tvil om bokstav b..

Det beste er å fjerne § 4 - 12 første ledd bokstav a og d helt. Det er først og fremst disse bestemmelsene som brukes, og etter min oppfatning misbrukes, av barnevernet, godt hjulpet av sakkyndige. Trolig er mer enn halvparten av omsorgsovertakelsene begrunnet med disse bestemmelsene, og jeg er ikke redd for å si at dette mest sannsynlig innebærer at over halvparten av omsorgsovertakelsene er unødvendige og uheldige og trolig i strid med stortingsflertallets rettsoppfatning. Det er fristende å tilføye at det kan se ut som om barnevernet er mer interessert i § 4 - 12, første ledd bokstav a- og d-sakene enn i bokstav c-sakene. Det innebærer at det på samme tid kan være ganske mange barn som virkelig blir mishandlet, og som barnevernet ikke tar seg av. Ved å fjerne bokstav a og d kan man "tvinge" barnevernet til å konsentrere seg om omsorgsovertakelse for de barna som virkelig lider alvorlig overlast, og til å nøye seg med hjelpetiltak for de andre barna.

Men, som jeg skal komme nærmere tilbake til, barnevernet har ikke særlig gode forutsetninger for å sette inn hjelpetiltak, hvilket bør mane til en viss tilbakeholdenhet fra barnevernets side også vedrørende hjelpetiltak. De tilfellene som det virkelig er behov for å gjøre noe med, vil fanges opp av bokstav c, om nødvendig gjennom en ytterligere presisering for å fange opp helt konkrete overgrepssituasjoner.

Problemerkene med lovteksten i dag er at den etter sin tekst gir vide rammer for tvangsinngrep med mange tolkningsmuligheter, og begrensningene i tolkningen er kun lagt inn i forarbeidene og på utilstrekkelig måte som gir liten veiledning. Rettssikkerhets-hensyn tilsier at det i lovteksten framgår mest mulig konkret lovens vilkår for at det kan besluttes omsorgsovertakelse. Det er generelt farlig med for vide tolkningsmuligheter når det gjelder hjemmel for tvangsinngrep. I praksis har det vist seg særlig farlig når det gjelder barn.

Det er min oppfatning at når loven ikke er blitt klarere, skyldes det den fatale misforståelse at det i tvilstilfeller er bedre for et barn at omsorgsovertakelse blir besluttet enn at overtakelse ikke blir besluttet. Lovgiverne synes langt på vei å ha hatt den unyanserte oppfatningen at det er bra for barn å komme i fosterhjem, og at tvilen dermed bør komme barna "til gode". Med andre ord synes politikerne å ha ment at det er verre for barna om de blir boende i hjemmet i tvilstilfeller enn om de blir plassert i fosterhjem. Dette er etter min oppfatning en katastrofal misforståelse. Det er åpenbart at i tvilstilfeller vil det være best for barna å forbli i hjemmet. Selv "dårlige" røtter er bedre enn å bli revet opp fra roten, å bli fjernet fra sitt hjem, fra slekt, fra venner, fra skole, fra barnets omgivelser i det hele tatt. Det er ikke alltid at tapsvirkningen viser seg umiddelbart i barnets atferd, og det er vel det som gjør det så vanskelig å få gjennomslag for betydningen av biologisk familie i disse sakene. Jeg har hørt uttrykket "biologisk henrettelse" om omsorgsovertakelse, og det er etter min oppfatning et dekkende uttrykk.

La meg til dette også henviser til den svenske undersøkelsen som er omtalt av professor i barne- og ungdomspsykiatri Michael Bohman samt Søren Sigvardsson (jeg kjenner dessverre ikke sistnevntes bakgrunn) i "Adoption and Fostering" nr. 3/1980. Denne undersøkelsen omfattet 329 gutter som på grunn av en vanskelig livssituasjon hos mødre/foreldre ble meldt for bortadopsjon før fødselen. Disse fordelte seg etter hvert på 3

grupper: noen som ble adoptert, noen som ble plassert i fosterhjem og resten som kom tilbake til sine mødre etter kort tid. Det jeg vil trekke fram ved undersøkelsen, er at ved 22-23 års alder viste det seg at de guttene som kom tilbake til sine mødre og vokste opp der under til dels dårlige forhold, klarte seg omtrent like bra som "vanlige" barn med hensyn til omfang av kriminalitet og alkoholmisbruk. Det gjorde også de som var adoptert. Fosterbarna derimot hadde nesten dobbelt som stor hyppighet av alkoholmisbruk og kriminalitet som normalbefolkningen og som de to andre gruppene som nevnt. Dette overrasket forskerne, og resultatet var åpenbart ikke det de "håpet" på forhånd. Denne undersøkelsen, for så vidt gjelder resultatet ved 22-23 årsalderen, er tiett i hjel i bøker der den burde ha vært omtalt, og jeg har dessverre ingen grunn til å tro at det skyldes at undersøkelsen ikke er kjent. Undersøkelsen røkker nemlig ved hele grunnlaget for omsorgsovertakelse og bruk av fosterhjem ved at den viser at det på lengre sikt faktisk er langt ugunstigere for barn å komme i fosterhjem enn å forbli i deres biologiske hjem.

Når loven inneholder som et selvstendig kriterium for omsorgsovertakelse "alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får", er det i praksis liten hjelp i de begrensninger som kommer fram i paragrafens 2. ledd, fordi begrensningene er like vage som fullmakten. Det samme gjelder kriteriet "alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger". Da Stortinget vedtok loven, satte nok de fleste representantene sin lit til at ordet "alvorlige" foran mangler skulle sørge for at omsorgsovertakelse ikke ble besluttet uten i tilfeller der det virkelig var nødvendig. Det er dessverre mange vitnesbyrd om at ordet "alvorlige" ikke har representert noen særlig begrensning. Jeg må innrømme at jeg finner det nokså utrolig at Stortinget kunne vedta en lov med regler om tvangsinngrep som gav slike tolkningsmuligheter. Eneste forklaringen må være at Stortinget må ha hatt en grenseløs tillit til at de nye fylkesnemndene skulle være en begrensende faktor.

Dersom man skulle velge å beholde bokstav a, men gjøre de nødvendige endringene i rettssikkerhetsøyemed, er det vanskelig å forestille seg hvilken formulering man skulle bruke for ikke å risikere en praksis som er videre enn forutsetningene. For de situasjonene som bokstav a gjelder etter sin ordlyd, er det dessuten åpenbart at det er adekvate hjelpetiltak som i tilfelle vil representere barnets beste - ikke omsorgsovertakelse. For de tilfellene som kan tenkes å falle inn under § 4 - 12 bokstav a, vil man altså klare seg lenge med hjemmelen til å sette inn hjelpetiltak. At barnevernet for en stor del mangler den nødvendige innsikt til å vite når det er behov for å sette inn hjelpetiltak, og når ikke, samt til å vite hvilke hjelpetiltak som i tilfelle er adekvate, er et problem for seg, men dette problemet må løses på annen måte.

Kriteriet i § 4 - 12 bokstav d har også i praksis vist seg å bli brukt på tvilsom måte, og jeg kan heller ikke her se for meg en vesentlig endring i praksis uten å fjerne bestemmelsen helt. Også vedrørende denne vil paragraf 4 - 4 om hjelpetiltak være tilstrekkelig til å sikre de familiene hjelp som trenger det. De alvorlige situasjonene vil fort fanges opp av § 4 - 12 bokstav c.

I en lov som gir hjemmel for slike alvorlige inngrep både på kort sikt og ikke minst på lengre sikt som ovennevnte undersøkelse viser, som å ta barna fra sine foreldre, nytter det ikke med intensjoner og uttalelser i lovforarbeider. Lovteksten må gi minst mulig rom for tolkning. Dagens lovtekst innbyr til tolkning. I forhold til den iver som barneverntjenesten utviser i å overta omsorgen for barn i "tvilstilfeller", godt støttet opp av sakkyndige psykologer og psykiatere, hjelper det lite med begrensende uttalelser i Stortinget og i forarbeidene, jfr. f.eks. statsrådets uttalelse om at det å vokse opp hos foreldrene er det beste barnevern. Det er en god og riktig uttalelse, men har neppe noen virkning i praksis. Det vil derfor langt på vei være bortkastet arbeid å fremme lovforslag uten å foreslå fundamentale endringer i kriteriene for omsorgsovertakelse.

Når det i dokumentet tas til orde for å fraråde bruken av Killøns lærebøker ved sosialarbeiderutdannelsen i Norge, illustrerer det noe av problemet. Det er nemlig slik at det blant psykologer, psykiatere og lignende fagmiljøer har festet seg en vid tolkning av omsorgssvikt, for så vidt i tråd med Killøns lære. Dette går også langt inn i fylkesnemndene og i domstolene. Utbredelsen av den vide definisjonen av omsorgssvikt er etter min oppfatning kommet så langt at den ikke lar seg snu på svært lang tid uten at det gjøres direkte i lovteksten.

Videre er det nokså klart at man får ikke noen vesentlig endring i tilbakeføringspraksis uten en endring av lovteksten i § 4 - 21. Annet punktum i denne paragrafen må etter min oppfatning oppheves. Først da kan man ha reelle forventninger om en endret praksis. Bestemmelsen innebærer det paradoksale at mens man ved omsorgsovertakelsen i praksis ikke tar hensyn til den tilknytningen det er mellom barnet og foreldrene, herunder rett og slett biologien, og lovteksten sier heller ingenting om det, skal tilbakeføring til foreldrene nektes dersom barnet har knyttet seg til fosterforeldrene. Det er i sin konsekvens en familiefiendtlig bestemmelse. Etter min oppfatning har bestemmelsen ingenting med barnets beste å gjøre, men kun fosterforeldrenes beste. Dette kan ofte framstå som annerledes i den konkrete situasjonen, men blant annet ovennevnte undersøkelse viser at i hvert fall på lengre sikt vil barnet profitere på å komme tilbake til biologisk familie snarest mulig etter en omsorgsovertakelse og for så vidt på et hvilket som helst tidspunkt etterpå. Det er selvsagt innlysende at for et barn som har vært i fosterhjem i flere år, kan man ikke bare fra den ene dagen til den andre tilbakeføre barnet til foreldrehjemmet, særlig hvis samværsordningen har vært dårlig, som den ofte er. I barnefordelingssaker mellom ektefeller er det ikke uvanlig å innføre overgangsordninger for å lette tilpassingen for barna. Dette er selvsagt heller ikke noe uløselig problem i barnevernsaker. Kortvarige overgangsordninger kan eventuelt lovfestes. Dersom barnevernet sørger for en god samværsordning når omsorgen er overtatt, vil disse eventuelle

overgangsproblemene også være minimale. Det er mange barn i dag som har vært fratatt sine foreldre i lengre tid. Målsettingen med en lovendring bør også være å legge forholdene til rette for at tilbakeføring av disse kan skje i størst mulig grad.

En annen måte å redusere unødvendige omsorgsovertakelser på enn å forandre kriteriene, er å skjerpe beviskravene, men jeg må nok dessverre si at jeg ikke har særlig tro på at det i praksis vil innebære noen reell begrensning. Dette skyldes særlig at fylkesnemnder og domstoler vil ha en tendens til i praksis å la den barnefaglig sakkyndige i realiteten stå for bevisvurderingen, slik realiteten også for en stor del er i dag. Den bevisvurderingen blir "barnevernfaglig" og ikke juridisk og består lett i at man anvender generelle barnevernteorier og prediksjoner som bevis.

Det er noe uklart for meg hva forslaget til rettshjelp konkret går ut på. Med dagens barnevernlov er det et klart behov for at foreldrene automatisk får gratis advokatbistand allerede første gang barnevernet ønsker å gå inn med hjelpetiltak, også dersom det er foreldrene som ber om hjelp. Grunnen er at det er allerede på dette tidspunktet barnevernet begynner å samle bevis til bruk for eventuell senere sak om omsorgsovertakelse.

Til spørsmålet om nedlegging av fylkesnemndene vil jeg si at dersom loven blir endret slik jeg har gått inn for ovenfor, har jeg ikke store innvendinger til at fylkesnemndene opprettholdes. Under enhver omstendighet må de undergis visse forandringer. Rettssikkerheten i nemndene må utvilsomt styrkes. Det gjøres best ved å erstatte en av dagens sakkyndige i nemnda (psykologer, psykiatere, barnevernspedagoger, sosionomer osv) med en juridisk sakkyndig, og denne må være en praktiserende advokat, slik at fylkesnemnda i den enkelte sak består av en ansatt leder (jurist), en juridisk sakkyndig (advokat), en barnefaglig sakkyndig (psykolog eller psykiater) og to "alminnelige" medlemmer. For å hindre at det til nemnda kun utplukkes de sakkyndige som nemndsleder foretrekker, bør fylkesnemndlederen

for hver periode pålegges å innby interesserte til å melde seg til tjeneste som barnefaglig og juridisk sakkyndig, og nemndsleder må gis plikt til for den enkelte sak å velge blant disse kronologisk, slik at ingen utelukkes som oppfyller de formelle krav. Dermed får man sakkyndige medlemmer som er uavhengige i forhold til fylkesnemndsleder. Jeg har for øvrig ingen tro på at det er hensiktsmessig med offentlig autorisasjon vedrørende sakkyndige. Barnevernspedagoger og sosionomer bør ikke gis plass som sakkyndige i fylkesnemndene slik de gis i dag.

Et annet problem er at de barnefaglig sakkyndige medlemmer av fylkesnemnda også er oppnevnt som sakkyndige for barnevernet i andre saker, eventuelt oppnevnt av fylkesnemnda som sakkyndig. Man får på den måten lett den situasjonen at i den ene saken sitter bl.a. sakkyndig medlem av fylkesnemnda psykolog A og vurderer oppnevnt sakkyndig for barnevernet psykolog B's rapport og anbefaling. I neste sak er så rollene snudd ved at psykolog B er medlem av fylkesnemnda og psykolog A oppnevnt sakkyndig for barnevernet, ikke nødvendigvis for barneverntjenesten i samme kommune. Det er lett å forstå at det her må herske stor usikkerhet om hvor nøytral hver av disse psykologene i realiteten er, i begge rollene. En psykolog som i egenskap av medlem av fylkesnemnda går i mot barnevernet i en konkret sak, vil lett få dårlig ord på seg i barnevernet og dermed vanskeligheter senere med å bli oppnevnt som sakkyndig for barnevernet av samtlige barneverntjenester i regionen. En psykolog som blir oppnevnt som sakkyndig for den lokale barneverntjenesten for vurdering av omsorgsovertakelse, vil lett få vansker med å få nye oppdrag, ikke bare i samme kommune, men også i andre, dersom konklusjonen ikke går ut på omsorgsovertakelse.

Dette ville kanskje ikke få de store konsekvenser dersom sakkyndige hadde sakkyndigarbeidet som biinntekter og dermed av mindre betydning for den sakkyndiges økonomi. Situasjonen er imidlertid i Hordaland som jeg kjenner best, og jeg antar at forholdene er omtrent tilsvarende andre steder, at det er visse psykologer som går igjen som sakkyndige for barnevernet, og de

synes også å gå igjen som sakkyndige medlemmer av fylkesnemnda. De har følgelig gjort seg mer eller mindre avhengig av de inntektene dette innebærer, og spørsmålet om de da kan regnes som uavhengig av barnevernet, må være relevant å stille. En løsning på dette kan være at det lokale barnevernet skal fratras retten til selv å engasjere sakkyndig, og at dersom barnevernet ønsker en sakkyndig utredning i forbindelse med deres saksutredning forut for eventuell fylkesnemndsbehandling, skal dette begjæres overfor fylkesnemndsleder som oppnevner en sakkyndig i kronologisk rekkefølge ut fra forannevnte liste.

Et vesentlig problem er at premissene for omsorgsovertakelse til vanlig blir lagt i den utredningen som barnevernets oppnevnte psykologisk sakkyndige utarbeider. Min erfaring er at rettssikkerhetshensyn blir dårlig ivaretatt i dette arbeidet, og senere er det vanskelig å rette opp dette. Psykologen eller psykiateren vil ha en tendens til å bruke prediksjoner som bevis, og de vil sjelden eller aldri forholde seg kritisk eller undersøkende til barnevernets hjelpetiltak og til barnehage- og skolepersonells tiltak og opptreden, men vil regelmessig finne årsakene utelukkende hos foreldrene. En måte å styrke rettssikkerheten på er at fylkesnemnda samtidig oppnevner en juridisk sakkyndig (advokat) kronologisk ut fra forannevnte liste over sakkyndige. Den juridiske sakkyndige må ha som mandat å påvirke den barnefaglig sakkyndige til en arbeidsmåte i den konkrete sak som styrker rettssikkerheten, og herunder nødvendigvis gå konkret inn i saken og til sist gi sin egen rapport, eventuelt kan den innpasses i den barnefaglige sakkyndiges rapport, avhengig av situasjonen i den enkelte sak. Det beste er likevel at foreldrene gis rett til fri advokat senest fra det tidspunkt barnevernet, eller fylkesnemnda slik jeg foreslår, oppnevner barnefaglig sakkyndig, og at denne advokaten på ethvert trinn i den sakkyndiges arbeid har rett til innsyn og rett til å komme med anbefalinger og innvendinger for å styrke rettssikkerheten for familien. Særlig er dette viktig dersom kriteriene for omsorgsovertakelse ikke blir endret.

Det er lett å se at dette i utgangspunktet kan bli dyrt. Dårlig rettssikkerhet er likevel dyrere for et samfunn. Den enkelte advokat må nødvendigvis gis vide rammer for å vurdere hvilket arbeid som er nødvendig i den enkelte sak, og jeg stiller derfor et stort spørsmålstegn ved forslagetts pkt. 5.

Til spørsmålet om opplysningsplikten og opplysningsretten (fritak for taushetsplikt) til barnevernet vil jeg si at dette bør begrenses til § 4 - 12 første ledd bokstav c-tilfeller, men jeg er også sterkt i tvil om det i det hele tatt bør være slik plikt og rett. Jeg er overbevist om at det ikke styrker barnas situasjon om leger og annet helsepersonell har en slik plikt og rett. Det fører gjerne til at foreldre unnlater å oppsøke lege m.v. både for seg selv og barn av frykt for konsekvensene, også når de normalt ikke skulle ha noe å frykte. Det angiverisamfunnet som er utviklet "til barnas beste", må være ødeleggende for et fritt samfunn på sikt. Det er dessverre i vårt samfunn en katastrofal tendens til at politikerne og folk flest sverger til tesen om at "hensikten helliger middelet". Det er urovekkende at så få ser hva dette kan lede til både på dette området og i andre forhold. For hver gang politikerne gir loven under nevnte tese eller motto, blir vår rettssikkerhet innsnevret, og tanken på hvilket samfunn vi til slutt ender opp med "i den gode saks tjeneste", er skremmende for meg og burde også være det for politikerne.

Endelig vil jeg nevne at jeg deler den oppfatningen at det vil styrke barna og familiene dersom det blir et skille mellom barnevernets hjelpe- og kontrollfunksjon. Det er ikke noe godt system når hjelperen på et tidspunkt i neste omgang blir kontrolløren og familiens motpart i sak om omsorgsovertakelse, og særlig når alt som er sagt og gjort i hjelpefasen, senere kan bli, og blir, brukt mot familien. Men etter min oppfatning er det hjelpefunksjonen som bør skilles ut. Den bør legges til en tverrfaglig institusjon som må ha vanntette skott til barnevernet, altså full taushetsplikt. Kanskje det bør opprettes interkommunal barnehjelptjeneste?

Jeg håper denne uttalelsen er av interesse og ønsker lykke til med arbeidet i Stortinget vedrørende Dokument 8:17.

Med hilsen

Sverre Kvilhaug
advokat